

Pregled gospodarske strukture u gradu Zadru po službenim evidencijama od 1806. do 1814.

U radu prikazuje gospodarska struktura grada Zadra za vrijeme francuske uprave po službenim dužnostima i zanimanjima po granama. Za dobivanje približno točnog broja iz predmeta istraživanja korištene su raznovrsne službene evidencije koje su pohranjene u fondovima takvih vrsta statistika u Državnom arhivu u Zadru. Navedene su sve upravno-činovničke i vojne dužnosti te sve zastupljene djelatnosti (obrta, proizvođačka, ugostiteljska i trgovačka) koje su odražavale gradske potrebe, tj. potrebe njegovih stanovnika. Sveukupni podaci mogu poslužiti boljoj spoznaji svakodnevnice i dinamike ukupnog društvenoga života glavnog grada istoimenog distrikta i pokrajine Dalmacije.

Ključne riječi: Zadar, 1806.–1814., gospodarska struktura, dužnosti, zanimanja / grane, popisi / evidencije, povijesna demografija

Uvodni dio

Nakon poraza Austrije od Francuske kod Austerliza, odredbama Požunskog mira od 26. prosinca 1805., i nakon njegove ratifikacije 1. siječnja 1806., Napoleonova je vojska „dobila”, odnosno zaposjela Veneciju, zapadnu Istru, Mletačku Albaniju (Boku kotorsku) – i Dalmaciju¹, tada jedinu od hrvatskih zemlja čitavim opsegom na jadranskoj obali koja joj bijaše od posebna geostrateškog značenja u francuskim osvajačkim pohodima na istok.

1 Tullio Erber, *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*, parte seconda, Zadar, 1888., 3-15; Paul Pisani, *La Dalmatie de 1797 a 1815*, Pariz, 1893., 18-32, 73-113, 145-156; Grga Novak, *Prošlost Dalmacije*, knjiga druga, Split: Slobodna Dalmacija, 2004., 47 i d.; Stjepan Antoljak, „Predaja Dalmacije Francuzima (1806)“, *Rad JAZU*, knjiga 288, Zagreb, 1952., 167; Bonina Bezmalinović, „Francuska uprava u Dalmaciji 1806.-1809.“, *Jugoslavenski istorijski časopis*, 23, 1988., 1-2, Beograd, 93.

Pod francuskom vlašću (okupacijom) Dalmacija je prošla kroz dvije faze svojeg političkog razvoja; prvu od 1806.–1809., kada je proglasom generala M. Dumasa pripojena u sastav Napoleonova Talijanskog Kraljevstva (*Regno d'Italia*) sa sjedištem u Milanu², te drugu od 1809.–1813., gdje se po odlukama Schönbrunnskog mira (14. listopada 1809.) našla u okviru novostvorenih „Ilirskih pokrajina/provincija”³, sve do Napoleonova vojnog i političkog sloma.

Međutim, trebalo je proći oko dva mjeseca (18. veljače 1806.) da francuska vojska stupi na dalmatinsko tlo, a čak sedam mjeseci da njezina administracija započne uređivati u Zadru (3. srpnja 1806.) koji je postao središtem za cijelu Pokrajinu.⁴ Razlozi su višeslojni: pored loših cesta i putova kroz Dalmaciju, niti pobjednička francuska vojska nije bila odgovarajuće materijalno opremljena. No, valja istaknuti zanimljivu činjenicu, odnosno austrijsku taktiku „sporang” povlačenja kojoj je za cilj bio potpuno isprazniti skladišta namirnica kako ih Francuzi ne bi iskoristili. U takvim materijalnim prilikama francuska vojska je postala novim teretom dalmatinskom stanovništvu, zasićenom ratovima i siromaštvom, pogotovo ako spomenemo novačenja, porezni pritisak – i još uvijek zadržani kolonatski odnos.

Ipak, u svojem razmjerno kratkome vremenskom razdoblju vladanja, nepunih devet godina, francuska je vlast uglavnom zadržala dotadašnje austrijske zakone i pritom postupno nastojala uvoditi svoje, „modernije” u duhu tekovina Francuske revolucije. U tom smislu, Napoleonovom Naredbom od 26. studenoga 1806., s primjenom od 1. siječnja 1807., izvršena je organizacija uprave i sudstva, kao i nekih izvršno-upravnih organa.⁵

Prema njoj, na čelu pokrajine Dalmacije nalazio se (imenovan 26. travnja 1806.) generalni providur, carev odanik, činovnik – Mlečanin Vincenzo (Vicko) Dandolo, pristaša novih idejnih društvenih vrijednosti. Pored njega, formirani su novi upravni organi: pokrajinska vlada (*Proveditoria generale*), Opće vijeće Dalmacije od 48 članova (*Consiglio generale della Dalmazia*), te predstavnik Pokrajine u Milanu. Središnju upravu – providurstvo, tvorilo je šest razredbenih odjela: za unutarnje poslove, pravosuđe, financije, računovodstvo, javnu nastavu i, naposljetku, vojne poslove.⁶

U teritorijalnom pogledu, nove su vlasti izvršile upravnu podjelu Dalmacije na četiri distrikta (*Distretti*) ili okruga i to: zadarski, šibenski, splitski i makarski.⁷ S obzirom na teritorijalno ograničeno područje predmeta i cilja našeg istraživanja, zadržati ćemo se na daljnjem ustojstvu Zadarskog distrikta. Taj je okrug bio podijeljen na šest kantona (*Cantone*) ili kotara u koji su potpadali: Zadar, Krk, Cres, Mali Lošinj, Rab i Pag.

2 Josip Posedel, „Zadar 1797.-1813.“, *Zadar – zbornik*, Zagreb, 1964., 202.

3 Posedel, „Zadar 1797.-1813.“, 204; Đordo Samardžić, „Zatečeno stanje i općinska uprava u Ilirskim provincijama“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, XVII-1967., sv. 3-4, Zagreb, 1967., 366.

4 Posedel, „Zadar 1797.-1813.“, 202.

5 Državni arhiv u Zadru (DAZd), Stampe, 1806., kut. 11, br. 2, 20, 29, 34, 36, 39, 46; Vjekoslav Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, izd. JAZU, Institut u Zadru, Zagreb, 1959., 52.

6 Isto.

7 Isto.

Na čelu uprave distrikta bio je delegat (*Delegato*), a u svakom kotaru vice-delegat (*Vice-delegato*). Niže ustrojstvena jedinica bila je općina s upravom, te vijeće s načelnicima na čelu u gradovima, odnosno starješinama ili ancijanima (*Anzian*) po selima koja su dobila općinski status.⁸

Po sastavnicama središnje uprave, mogli smo uočiti da je francuska vlast takvim ustrojstvom imala namjeru odvojiti sudstvo od uprave. Glede sudbenog ustrojstva, generalni providur Dandolo je dana 27. listopada 1806. donio „Pravilnik o ustroju građanskog i kaznenog sudstva u pokrajini Dalmaciji”, koji je stupanjem na zakonsku snagu 1. siječnja 1807.⁹ ukinuo dotadašnji austrijski ustroj sudova - jednako dobar, ali se zbog kratkoće Prve austrijske uprave nije mogao pravno učinkovito legitimirati. Tim pravilnikom, Dalmacija je tako dobila novu „mrežu” sudova, od kojih su neki bili i izvan Zadra. Navodimo njihove nazive i sjedišta; 1. Pomirbeni sud (*Giudizio di pace*) sa sjedištem u Zadru, 2. Prvostupanjski sud (*Tribunale di prima istanza*) sa sjedištem u Zadru i Splitu, 3. Prizivni sud (*Corte d'appello*) sa sjedištem u Zadru, 4. Revizijski sud (*Tribunale di cassazione*) kao Vrhovni sud sa sjedištem u Milanu, te 5. Trgovački sud (*Tribunale di commercio*) također u Zadru.¹⁰ Važno je istaknuti da je za kaznena djela uveden institut državnog branitelja i odvjetnik u svrhu zastupanja okrivljenika, kao što je „otvorena” mogućnost revizije građanskih parnica.¹¹

Usljedile su promjene, odnosno novo ustrojstvo i upravno-izvršnih organa, zvanih *forza territoriale*. Dandolo je, također, Pravilnikom od 2. prosinca 1806. Dalmaciju podijelio na šest okružja na čijem su se čelu nalazi pukovnik (*Colonnello*), a okruge na serdarije (na čelu sa serdarom) u koje je ulazio određeni broj sela na čelu s harambašom.¹²

Dandolov optimizam, pored odlika sposobnosti, bio je često u sukobu s osobnim oholim karakterom, a ponajprije s jednako častohlepnim generalom Marmontom, vojnim generalom za Dalmaciju – oko „primata” nad Dalmacijom (sic!), a zapravo su obojica jedino bili Napoleonovi dužnosnici, činovnici. Njegova funkcija prestala je podnošenjem ostavke 29. siječnja 1810., kada ujedno napušta Zadar – bolje rečeno kada je Dalmacija ušla u sastav „Kraljevskih Ilirskih provincija” (*Regno delle provincie illiriche*) na čijem se činovničkom čelu našla druga osoba, provizorna – vladin povjerenik Psalidi, a potom od 16. ožujka 1810. Rougier dela Bergerie.¹³

8 Isto.

9 DAZd, *Vicenzo Dandolo, La Dalmazia al 31 dicembre 1806.*, Zadar, prikupljeno i arhivistički sređeno 1909., 54-75; *Stampe*, kut. 10, br. 67; Znanstvena knjižnica u Zadru (ZKZd), Ms. 939. Istruzioni per li giudici di pace 1806., čl. 1-20.

10 Isto.

11 DAZd, *Stampe*, kut. 9, br. 25; kut. 10, br. 65.

12 V. bilj. 5.

13 Posedel, „Zadar 1797.-1813.“, 204, 205.

Druga faza političkog razvoja Dalmacije otpočela je nakon Schönbrunnskog mira (14. kolovoza 1809.)¹⁴ formiranjem nove „Ilirske Pokrajine” sa sjedištem u Ljubljani.¹⁵ U tim političkim okvirima i zemljovidima, Dalmacija više nije imala „poseban” položaj, pa tako ni grad Zadar, iako je i u novom distriktualnom ustrojstvu ostao glavni grad. Napoleonovim dekretom od 15. travnja 1811. „Ilirske Pokrajine” podijeljene su na šest civilnih (Koruška, Kranjska, Istra, Civilna Hrvatska, Dalmacija, Dubrovnik s okružjem) i jednu vojnu pokrajinu (Vojna Hrvatska / Granica).¹⁶ Pokrajine su bile podijeljene piramidalno: na okruge, kotare i općine. U takvoj diobi, osim Dubrovnika, Dalmacija je imala pet okružja i to: zadarski, šibenski, splitski, makarski i hvarski – s glavnim gradom Zadrom.¹⁷ Vodeći se postavljenom temom istraživanja, Zadarskim distriktom, u njegovim međama bila su dva kotara: ninski i paški. Otok Rab, također, obuhvaćen istraživanjem, pripadao je Zadarskom distriktu, ali je u vrtlogu ratnih događanja između Francuske i Austrije potpao pod Ravnateljstvo (*Intendenza*) kvarnerskih otoka, dakle izravno odgovoran Intendanci sa sjedištem u Rijeci – sve do Schönbrunnskog mira, kada ulazi u sastav Ilirskih Pokrajina.¹⁸ Ostala sjevernodalmatinska mjesta imala su status općine, dok druga naselja ili sela unutar istog distrikta nisu imala taj status, jer jednostavno nisu imali dublju povijesnu tradiciju (civitet, municipalitet), stoga za razliku od navedenih urbaniteta nisu obuhvaćena ovim istraživanjem.

Ovakvim ustrojem uvode se novi nazivi funkcija: na čelu Pokrajine nalazio se intendant, okruga i kotara poddelegat, a općine načelnik (*sindaco*).¹⁹ Što se tiče sudbenog ustroja, ono nije nije doživjelo značajnije promjene, odnosno ostalo je i dalje kao iz „Dandolova razdoblja” – osim što su se sudovi osnivali u drugim gradovima, primjerice Dubrovniku, Kotoru, Rijeci, Trstu i Ljubljani.²⁰

Gospodarska struktura: pregled službi / dužnosti i zanimanja po granama

U gospodarskom pogledu uloga grada Zadra kao političkog, upravnog, vojnog i crkvenog sjedišta, bila je središnja i monopolistička. Grad je još u 16. stoljeću ishodio povlasticu za prijevoz tereta, dok je ribarstvo i pomorstvo (brodarstvo) bilo temelj zadarskog gospodarstva kada je sudjelovalo u europskoj, međunarodnoj trgovini. Za francuske vlasti, nemirnoj napoleonskoj epohi, grad i njegov distrikt trpjeli su posljedice

14 DAZd, *Spisi Generalnog komesarijata vojne vlade* (SGKVV), god. 1809., svež. 3. Podaci se odnose na mirovni ugovor između Francuske i Austrije sklopljen u Beču 14. listopada 1809. (tiskano).

15 DAZd, *Stampe*, kut. 20, br. 58, 60.

16 Isto.

17 DAZd, *Stampe*, kut. 23, br. 15, 16; Maštrović, *Razvoj sudstva*, str. 58, 59; Pisani, *La Dalmatie de 1797 a 1815*, str. 355.

18 Maštrović, *Razvoj sudstva*, 47-56.; Bezmalinović, Francuska uprava u Dalmaciji 1806.-1809., 93 i d.

19 V. bilj. 16.

20 DAZd, *Stampe*, kut. 23, br. 20.

pomorske blokade, ali je Zadar snalažljivošću na svojem terenu, s uspjehom, ipak, uspio prehraniti stanovništvo grada i nemali broj stranih, francuskih vojnika.

U ovom radu namjera je podastrijeti pojedine dužnosti i zanimanja po društveno-gospodarskim granama. Nepronalazak službenog popisa stanovništva grada Zadra iz „popisne“ 1810.²¹, zaminjenjen je prikupljenom bogatom arhivskom građom iz vremena francuske uprave u Državnom arhivu u Zadru, te spisima iz raznih fondova; pregledima, službenim popisima, evidencijama / iskazima, kako bi se moglo zornije prikazati pregled zadarske društvene strukture između 1806. i 1814. – počevši od upravne na pokrajinskoj, distriktnalnoj i gradskoj razini, po istom ustrojstvu i sudske strukture, sve do različitih zanimanja, obrta ili drugih kategorija evidentiranog stanovništva – te pritom uočiti vanjske i unutarne-migracijske putove kretanja osoba koje je bilo prisutno za ranije mletačke, potom Prve austrijske uprave do Napoleove vlasti u gradu Zadru, odnosno pokrajini Dalmaciji.

Grad Zadar bio je središte pokrajinske uprave za Dalmaciju u kojem je stolovao generalni providur i sve osoblje koje je izvršavalo činovničke dužnosti, poslove u svrhu funkcioniranja administrativne vlasti. U Državnom arhivu u Zadru, među spisima Centralne blagajne, fiskalnih komora i blagajnice Dalmacije i Albanije od 1793. do 1813.²², evidentirane su osobe koje su obnašale upravno-činovničke dužnosti na razini Pokrajine, distrikta i grada. Njihova imena i dužnosti zabilježeni su jer su bili na državnoj plaći. U našoj rekonstrukciji broja stanovnika, odlučili smo istaknuti samo prisutne pojedince, zatečene evidencijom iz 1807., jer ih je služba vezivala za život u gradu Zadru, ali i druge kategorije korisnika sredstava od vlasti. Dakako da je teško načiniti preciznu rekonstrukciju, iz razloga što je dolazilo do brze smjene ne samo političkih funkcija, s obzirom na državni ustroj, već i običnog činovništva. Popis je načinjen na uredovnom talijanskom jeziku, ali smo se odlučili da došljačka i do tada nepoznata prezimena u gradu Zadru, pišemo izvorno talijanskom inačicom, odnosno domaće dužnosnike (nekoć strance) hrvatskim oblikom tog imena – koji su se u dokumentima i sami tako potpisivali. Njihove službe i službeno nazivlje prevodili smo zahvaljujući jedinom rječniku takve vrste / namjene kod nas,²³ razumljivo, donekle, prilagođeno nazivlju današnjeg vremena.

21 Josip Celić, „Struktura stanovništva gradova Zadarskog distrikta za francuske uprave u Dalmaciji“, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2011.

22 DAZd, *Spisi Centralne blagajne, fiskalnih komora i blagajnice Dalmacije i Albanije 1793.-1813.* (SCBFK), svež. 4, god. 1807., 130, fol. 297.-315.

23 *Službena terminogija (talijanska – srpska ili hrvatska – njemačka)*, Knjigotiskara Mile Maravića, Agram (Zagreb), 1904.; Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venecija, 1856.; Ivan Andrović, *Rječnik talijansko-hrvatski*, Zagreb, 1942.; Mirko Deanović, *Talijansko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 2002.

Tablica 1. Upravno-činovničko osoblje u gradu Zadru prema evidenciji iz 1807.

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
1.	DANDOLO Vincenzo	središnja*	generalni providur	Venecija
2.	SCOPOLI Gian Antonio	opće tajništvo	glavni tajnik	–
3.	STELLA Antonio Fortunato	opće tajništvo	tajnik dopisnog ureda (domaćeg)	–
4.	PALUCCI Luigi	opće tajništvo	-	–
5.	TAVERA Giuseppe	opće tajništvo	prvoslužbeni pisar	–
6.	GOSETTI Ante	opće tajništvo	prvoslužbeni pisar	Zadar
7.	COPPA Luigi	opće tajništvo	prvoslužbeni pisar	–
8.	VOHLANSKY Stanislav	opće tajništvo	Drugoslužbeni pisar	–
9.	DEŠKOVIĆ Josip	opće tajništvo	isto	Omiš
10.	ROSSI de, Francesco	prvi odjel*	šef odjela	–
11.	BERCHET Carlo	prvi odjel	pristav odjela	–
12.	BENINCASA Bartolomeo	drugi odjel* javno imenovanje	šef odjela	Zadar
13.	SANDRI Giovanni Battista	drugi odjel javno imenovanje	pisar	–
14.	BENVENUTI Anđelo	treći odjel* pravosuđe	šef odjela	Zadar
15.	COPPA Carlo	četvrti odjel* financije	šef odjela	–
16.	VERIGO Nikola	četvrti odjel financije	stariji službenik, posredni poreznik	Zadar
17.	RUGGERI Andrea	četvrti odjel financije	službenik, izravni poreznik	–
18.	BATTISTI Bartolomeo	četvrti odjel financije	činovnik državnih dobara	–
19.	GRAMATICOPULO Nikola	četvrti odjel financije	knjigovođa, računovođa	Zadar
20.	FELICINOVIĆ Ivan	četvrti odjel financije	knjigovođa, računovođa	Zadar
21.	CARANTON Giovanni	četvrti odjel financije	konceptist, perovođa	–
22.	CONSTANTINI Girolamo	četvrti odjel financije	konceptist, perovođa	–
23.	GIALINA Anđelo	četvrti odjel financije	službenik proto- kola	Zadar

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
24.	BENVENUTI Leonard	četvrti odjel financije	službenik, špedicijski pisar	Zadar
25.	CASTELLI Ipolito	četvrti odjel financije	drugostupni pisar	Zadar
26.	KATELANO Jovan	četvrti odjel financije	portirski poslužnik	Zadar
27.	MIČIĆ Ivan	četvrti odjel financije	poslužnik	Zadar
28.	BELLATI Giuseppe	peti odjel* računovodstvo	šef odjela	–
29.	BERNARDI Salvatore	peti odjel računovodstvo	računovodstveni službenik	–
30.	ROTTA Svetko	peti odjel računovodstvo	službenik	Zadar
31.	VAENA Carlo	peti odjel računovodstvo	službenik	–
32.	PIANTON Andrea	peti odjel računovodstvo	služenik	–
33.	PASTORI Giacomo	peti odjel računovodstvo	objektivni vojni pomoćnik	–
34.	SCUTTARI Giovanni	peti odjel računovodstvo	službeni protokolist, špediter i arhivist	–
35.	PAVELLI Luigi	peti odjel računovodstvo	pisar	–
36.	RICUPERATI Domenico	peti odjel računovodstvo	portir	–
37.	DRAGANIĆ Ivan	šesti odjel* vojni	šef odjela	Zadar
38.	LAGARDE Nicolò	šesti odjel opći protokol	protokolist	–
39.	MUTTER Giuseppe	šesti odjel opći protokol	zapisničar	–
40.	FONTANELLA Giovanni	šesti odjel špedicija	špediter	–
41.	NANI Girolamo	šesti odjel špedicija	špediter	–
42.	PAROLI Giuseppe	šesti odjel špedicija	špedicijski pristav	–
43.	JANCIĆ Frane	šesti odjel arhiv	arhivist	Zadar
44.	FONTANELLA Giovanni	šesti odjel arhiv	pristav protokala arhiva	–

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
45.	LANFRANCHI Antonio	šesti odjel pristojbe	središnji pristojbnik	–
46.	CALAVRO` IMBERTI Giovanni Battista	šesti odjel tumači	prevoditelj	–
47.	SANDRI Nicolò	šesti odjel tumači	tumač prijevoda	Zadar
48.	BUDROVIĆ Dominik, OP.	šesti odjel tumači	tumač na (illirico) hrvatski jezik	Zadar
49.	ORENGO Giovanni Battista	šesti odjel ekonomat	ekonom	–
50.	STUELITA Ivan	šesti odjel kapelanija uprave	kapelan (za hrvatski jezik), zamjenik arhiviste	–
51.	JERKOVIĆ Ante	šesti odjel poslovanje tajništva	poslovač tajništva	Zadar
52.	PAPALI Ivan	šesti odjel izvanupravni	portir	Zadar
53.	CHIARA Lorenzo	šesti odjel izvanupravni	portir	–
54.	LANDEFELS Cristofor	šesti odjel izvanupravni	portir	–
55.	PERLINI Gajetan	šesti odjel izvanupravni	portir	Zadar
56.	BULAJIĆ Grgo	šesti odjel izvanupravni	zapovjednik	Zadar
57.	KRELJANOVIĆ Grgur	vladini delegati (*)	delegat	Zadar
58.	SANFERMO Frane		pristav	Zadar
59.	NANI Angelo	vladini delegati	tajnik	–
60.	PASQUALI Trifun	javnobilježnički ured	javni bilježnik	Zadar
61.	G(J)AŽIĆ Šime	zdravstveni ured	tajnik	Zadar
62.	PROTONOTARI Karlo	zdravstveni ured	pisar	Zadar
63.	CERONI Girolamo	zdravstveni ured	pisar	
64.	PERLINI Karlo	zdravstveni ured	portir	Zadar
65.	SOFFIETI Domenico	lučki zdravstveni ured	kancelista	–
66.	GRANDIS Karlo	lučki zdravstveni ured	poslužnik	Zadar

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
67.	ŠKALJA Josip	lučki zdravstveni ured	poslužnik	Zadar
68.	SEKULA Vicko	lučki zdravstveni ured	poslužnik, pogrebnik	Zadar
69.	ŽARKO Ante	lučki zdravstveni ured	poslužnik gradskih vrata	Zadar
70.	GURATO Josip	lučki zdravstveni ured - lazaret	čuvar lazareta	Zadar
71.	MILAŠINOVIĆ Toma	bogoštolje	kapelan Sv. Jerolima*	Zadar
72.	OSTOJA Pavao, OP.	bogoštolje	–	Zadar
73.	PINELLI Horacije	javna dobrotvornost	Ljekarnik	Zadar
74.	PINELLI Toma	javna dobrotvornost	gradski liječnik	Zadar
75.	PINELLI Horacije	javna dobrotvornost	bolnički liječnik	Zadar
76.	PROTONOTARI Ante	javna dobrotvornost	poslužnik	Zadar
77.	CARIBONI Ambrogio, Dr.	zavod za cjepljenje	direktor zavoda, liječnik, profesor, inspektor	–
78.	LANGONE Konstantin	zavod za zemljoradnju	stručni nadglednik	–
79.	ORIO Gabriele	zavod za zemljoradnju	Šef obrađivača-težaka	–
80.	GARANJIN Ivan Luka	šumarstvo	središnji inspektor	Trogir
81.	ZAVOREO Frane	građevinstvo, zavod javnog dobra	kapetan inženjerije	–
82.	TIRONI Pavao	građevinstvo, zavod javnog dobra	poručnik inženjerije	–
83.	RISEGARI Gio: Battista	građevinstvo, zavod javnog dobra	teklič	–
84.	SANDRINI Alesandro	građevinstvo, zavod javnog dobra	nadglednik građevinara	–
85.	NOVELLO Antonia	građevinstvo, zavod javnog dobra	nadglednik tekliča	–
86.	VIANI Gio: Maria	građevinstvo, zavod javnog dobra	nadglednik građ. radnika	–
87.	TOMASI Felice	građevinstvo, zavod javnog dobra	nadzornik kovača	–
88.	DALL`ACQUA Svetko	tamnica	liječnik u tamnici	Zadar

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
89.	KOVAČ Jure	tamnica	šef vojne tamnice	Zadar
90.	PRESTINI Josip	civilni umirovljenici (*)	oružar	Zadar
91.	BENVENUTI Ante	*	izrađivač streljiva	Zadar
92.	BAROZZI Josip	*	bivši opskrbljivač	Zadar
93.	PIZZAMANO Ante Andrija	*	bivši opskrbljivač	Zadar
94.	BADOER Ante	*	bivši rizničar	Zadar
95.	CORNER Anđelo	*	bivši rizničar	Zadar
96.	CORNER Jure	*	bivši rizničar	Zadar
97.	BAROZZI Ivan	*	bivši paški knez	Zadar
98.	MOGHINI Dominik	*	tajnik	Zadar
99.	CRIVELLARI Ivan Krstitelj	*	ranarnik (vidar)	Zadar
100.	ŽARKOVIĆ Špiro	*	potpukovnik	Zadar
101.	Udovica ubijenog, pokojnog Ambroza BOBANA	*	–	Zadar
102.	DESIDERATI Jacinta i Lucija	*	–	Zadar
103.	ADDOBATTI Tereza	osobe od novčane pomoći (*)	–	Zadar
104.	ARNOSTI Perina i Ana	*	–	Zadar
105.	CALAVRÓ Kata	*	–	Zadar
106.	DORIA Lucija i Antonija	*	–	Zadar
107.	FRANCESCHI Uršula, Ana i Franica	*	–	Zadar
108.	LANDIRI Franica	*	–	Zadar
109.	MORALI Marija	*	–	Zadar
110.	MORALI Jela	*	–	Zadar
111.	MEDICI Elizabeta i kćer	*	–	Zadar
112.	NANI Justina	*	–	Zadar
113.	SALAMONI Elizabeta	*	–	Zadar
114.	ZORZI de, Ana	*	–	Zadar
115.	ZANCHI Barbariga	*	–	Zadar
116.	VALERI Elizabeta	*	–	Zadar

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
117.	ANDREIS Mande	osobe od pomoći (baškoti)*	–	Zadar
118.	BOLOPANOVIĆ Dominika	*	–	Zadar
119.	BATTARA Kata	*	–	Zadar
120.	BERTUZZI Anđela	*	–	Zadar
121.	CARDINI Ana	*	–	Zadar
122.	CARRARA Margarita	*	–	Zadar
123.	FABBRIS Jela	*	–	Zadar
124.	FURLANI Tereza	*	–	Zadar
125.	FABBRIS Marija i kćer	*	–	Zadar
126.	GARZ Dominika i kćer	*	–	Zadar
127.	GANZETTI Elizabeta	*	–	Zadar
128.	MORALI Marija i Jela	*	–	Zadar
129.	MOROVIĆ Margarita i sestre	*	–	Zadar
130.	MISCHIATTO Ivana i tri sestre	*	–	Zadar
131.	NEGRI Tereza	*	–	Zadar
132.	PAJARO Jela	*	–	Zadar
133.	NOVELLO Antonija	*	–	Zadar
134.	NEUSITA Marija Eugenija	*	–	Zadar
135.	NICOLLETTI Veneranda	*	–	Zadar
136.	PEROŠA Marija i Dijana	*	–	Zadar
137.	PRESTINI Marija i Lucija	*	–	Zadar
138.	MOROVIĆ Ana, Margarita i Srećka	*	–	Zadar
139.	PANTEGNIN Antonija	*	–	Zadar
140.	PROTONOTARI Ana	*	–	Zadar
141.	GRANDIS Franica	*	–	Zadar
142.	PAROLA Dominika i kćer	*	–	Zadar
143.	RIZZO Marija i Franica	*	–	Zadar
144.	ROTTA Antonija i Anđela	*	–	Zadar

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
145.	SOLA Barbara	*	–	Zadar
146.	SOPRANO Katarina i kćer	*	–	Zadar
147.	SPINELLI Palma	*	–	Zadar
148.	SOLA Marija	*	–	Zadar
149.	SABALIĆ Kata	*	–	Zadar
150.	TRIALI Anastazija i Tomica	*	–	Zadar
151.	TODOROVIĆ Franica	*	–	Zadar
152.	TOMASI Ivana	*	–	Zadar
153.	ZERBIN Svetka	*	–	Zadar
154.	ORLANDI Paula	*	–	Zadar
155.	VERIGO Nikola	službenici (poreznog ureda)*	poreznik	Zadar
156.	FELICINOVIĆ Ivan	*	poreznik	Zadar
157.	CARANTON Ivan	*	perovođa	Zadar
158.	PERLINI Ivan Krstitelj	*	portir prizivnog ureda	Zadar
159.	nasljednici KARIĆ	nasljedstvo, najmovi, zakupi, daće (obitelji)*	–	Zadar
160.	nasljednici SOPPE FORTEZZA	*	–	Zadar
161.	nasljednici ZAPIĆ	*	–	Zadar
162.	nasljednici DETRICO	*	–	Zadar
163.	nasljednici NASSI	*	–	Zadar
164.	nasljednici SOPPE PAPALI	*	–	Zadar
165.	obitelj FENZI	*	–	Zadar
166.	ANĐELOVIĆ DRAGIČEVIĆ	*	–	Zadar
167.	BRAIDOTTI Ivan Krstitelj	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar
168.	ISMAELLI Vicko	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar
169.	braća NASSI	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar
170.	RADOŠIĆ Mijo	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar

Red. br.	Prezime i ime	Razina vlasti	Služba	Podrijetlo
171.	nasljednici STOCCO	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar
172.	CANOVA Mande	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar
173.	SALTARELLO Josip	*	iznajmljivač nekretnine	Zadar
174.	BATTARA Ante	različiti plaćenici*	plaćenik	Zadar
175.	GIRARDI Mihovil	*	plaćenik	Zadar
176.	BARDIERI Ante	*	plaćenik	Zadar
177.	FRANKOVIĆ Mate	*	plaćenik	Zadar
178.	CASTELLI Dominik	*	plaćenik	Zadar
179.	CHIAZA Lovre	*	plaćenik	Zadar
180.	FELICE Hutner	*	plaćenik	Zadar
181.	JANKOVIĆ Frane	*	plaćenik	Zadar
182.	ALUJEVIĆ Duje	*	plaćenik	Zadar
183.	COSTACCHI Jure	središnji odsjek	blagajnik središnjeg odsjeka	Zadar
184.	BENVENUTI Gajetan	središnji odsjek	kontrolor središnjeg odsjeka	Zadar

Prikazanim popisom evidentiranih / iskazanih osoba ili zajednica na državnoj plaći u gradu Zadru, uvidjeli smo ustrojstvo društvene strukture, od središnje uprave, dužnosnika na pokrajinskoj, distriktualnoj (okrug / danas županija), gradskoj preko šest odsjeka (odjeljenja) i njihovih zaposlenika do sloja koji je bio materijalno potreban i financiran od središnje vlasti ili se za to izborio. S obzirom na posljednje navedene, odnosno uzimajući u obzir njihova prezimena, obiteljsko podrijetlo i nekadašnju materijalnu moć, zaključujemo da je taj sloj prikazan siromašnim, u potrebi – ili se u povijesnom ponavljanju (u kojem je protagonist čovjek) događalo iskorištavanje vlasti s novim nerazumljivim „revolucionarnim idejama“, pa bila ona i francuska. Evidencijom financiranih iz državne blagajne razlučili smo, kako pojedince, tako i zajednice, osobe koje su središnjoj upravi i njezinim službama, nasljedstvom dobara iznajmljivale i naplaćivale uredovne ili prostore za drugu namjenu. U nekim slučajevima zamijetili smo neobične upise, primjerice: bivšeg paškog kneza koji je primao naknadu, ili nekih svećenika, redovnika i redovnica koji su također ubirali prihode od vlasti – koja ih, ipak, nije ostavila materijalno i financijski nezbrinute. U našoj raščlambi, pored navedenih pojedinačnih funkcija i obnašanih dužnosti, najzanimljiviji je podatak mjesto podrijetla upisnika – odnosno koja je to došljačka službenička struktura (s novom vlašću),

ili domicilna, kroz razne vidove popisnih iskaza. Možemo zaključiti da su na čelnim dužnostima u pokrajinskim i distriktualnim (okružnim) tijelima izvršene vlasti uglavnom bili stranci, doseljenici, koje je imenovala i postavila francuska vlast, dok su niže dužnosti ili materijalna prava koristili lokalni zadarski stanovnici; pojedini „ugledni“ građani, nekadašnji pripadnici ili nasljednici plemićkog imetka, tada osiromašeni, i određeni broj iskazanih državnih plaćenika.

Budući su popisi stanovništva gradova Zadarskog distrikta nastali tijekom 1810., čini nam se primjereno ponuditi pregled dužnostnika zadarske gradske / općinske uprave upravo iz te godine temeljem zapisničkog iskaza jedne od općinskih sjednica.

Tablica 2. Zadarska gradska / općinska uprava 1810.

Red. br.	Prezime i ime	Dužnost
1.	VERGADA Petar	načelnik
2.	GUIDI Petar	savjetnik, zastupnik
3.	BIANCHI Jerolin	savjetnik, zastupnik
4.	SOLIS Frane	općinski prisjednik
5.	JURIĆ Mate	općinski prisjednik
6.	ALBERTI Ignac	općinski vijećnik
7.	ARVATINI Markantonio	općinski vijećnik
8.	KALIGARIĆ Andrija	općinski vijećnik
9.	CASTELLI Ivan Dominik	općinski vijećnik
10.	CRNICA Benedikt	općinski vijećnik
11.	DALL`ACQUA Ivan Dominik	općinski vijećnik
12.	DALL`ACQUA Svetko	općinski vijećnik
13.	DODA Dominik	općinski vijećnik
14.	FABRIS Amadeo	općinski vijećnik
15.	FENZI Ante	općinski vijećnik
16.	FONDRA Petar Bože	općinski vijećnik
17.	FRANIĆ Toma	općinski vijećnik
18.	GILJANOVIĆ Ante	općinski vijećnik
19.	GJAŽIĆ Nikola	općinski vijećnik
20.	JUROVIĆ Filip	općinski vijećnik
21.	LEŠI Dimitrij	općinski vijećnik
22.	PARMA Julije	općinski vijećnik
23.	PASCQUALI Trifun	općinski vijećnik
24.	PINELLI Horacije	općinski vijećnik
25.	PONTE Frane	općinski vijećnik
26.	RUSTE Frane	općinski vijećnik
27.	SALOMONI Frane	općinski vijećnik
28.	SKELIN Paško	općinski vijećnik
29.	SMILJANOVIĆ Ivan	općinski vijećnik

Red. br.	Prezime i ime	Dužnost
30.	TIPALDI Ivan Krstitelj	općinski vijećnik
31.	VUKOVIĆ Andrija	općinski vijećnik
32.	ZAVOREO Frane	općinski vijećnik

Izvor: DAZd, *Spisi francuske vladavine (SFV), Generalno providurstvo (GP), 1806, Tit. XIV, filza II, rub. 7, fol. 450-455.*

Na čelu gradske / općinske vlasti nalazio se načelnik, a u vršenju poslova okružne vlasti pomagala su mu dva savjetnika-zastupnika, dva općinska prisjednika, te veći broj (17) općinskih vijećnika iz raznih odjela. Sudeći prema obiteljskim imenima možemo istaknuti kako su oni pripadali nekadašnjem zadarskom plemstvu, potvrđenim građaninima ili najboljestojećim pojedincima većeg društvenog ugleda i materijalne moći.

Sudstvo

Pokrajinska, odnosno distriktualno (okružna) sudska i financijska, tj. namještenička dužnostničko-činovnička razina ustrojena je slijedom političke razdiobe i sudbene ingerencije analogno onoj u Italiji, uz mogućnost modifikacije, ovisno o prilikama. U pregledu navodimo sudove sa sjedištem u Zadru, njihove nazive s obzirom na razinu sudbenog postupka, imena sudaca, sudskih činovnika te ostalog osoblja.

Tablica 3. Pomirbeni sud u Zadru – stanje 1806.

Red. Br.	Prezime (i ime)	Funkcija – zvanje
1.	BEGNA Josip	sudac
2.	NASSI	sudski pristav
3.	JAKŠIĆ dr. Nikola	državni odvjetnik
4.	FENZI Ante	pisar
5.	CRIVALLARI Ivan	pisar
6.	BUSSOLENI	teklič
7.	FERI	sudski poslužnik
8.	ALBERTI	sudski poslužnik

Izvor: DAZd, *Spisi računskog i financijskog ureda galo-italskog i galo-ilirskog od 1806.-1809.*, god. 1806., fol. 53r; *Spisi Centralne blagajne, fiskalnih komora i blagajnica Dalmacije i Albanije 1797.-1813.*, sv. 7, god. 1807./08., 1807., list 123

Zadar je bio sjedište pomirbenog suda za grad, pripadajuće mu otoke, te grad Nin i naselje Novigrad. Unutar distrikta, gradovi Pag i Rab imali su zasebne sudove ove sudbene razine – prvostupanjske inokosne, koji sude u građanskim i krivičnim predmetima na području određenog kotara (danas bismo rekli općinski sud). Na čelu ovoga suda bio je sudac, na niže 1-2 pristava ili njegov asistent, dva kancelista i nekoliko ljudi iz poslužničkog osoblja. Usto, imao je i službenog branitelja jer je nadležnost suda i bila nad krivičnim predmetima.

Tablica 4. Okružni sud u Zadru – stanje 1806.

Red. br.	Prezime (i ime)	Funkcija – zvanje
1.	FERUZZI Ante	prvi predsjednik
2.	FERRARI Donat	predsjednik (potpredsjednik)
3.	LEŠI Dimitrij	sudac
4.	KRELJANOVIĆ Ivan	sudac
5.	MIŠETIĆ Ante	sudac
6.	BOŠIĆ Ivan Marija	sudac
7.	ARNERI Rafael	sudac
8.	PARMA Julije	sudac
9.	BUČIĆ Juraj	sudac
10.	DODA Ivan Dominik	sudac
11.	SCHMIT Dioniz	sudac za Lošinj
12.	STRATICO Ivan Krstitelj	okružni odvjetnik
13.	CRNICA Ante	tajnik
14.	DRAGANIĆ Vicko	pisar
15.	VERGADA Ivan	pisar
16.	CHIUCCHIA	–
17.	CATTANEO	–
18.	ABRIANI	–

Izvor: DAZd, *Spisi računskog i financijskog ureda galo-italskog i galo-ilirskog od 1806.-1809.*, god. 1806., fol. 53r; *Spisi Centralne blagajne, fiskalnih komora i blagajnica Dalmacije i Albanije 1797.-1813.*, sv. 7, god. 1807./08., 1807., list 122-123v

Pravna nadležnost ovoga suda određena je za više kotara (općina), što današnjim nazivljem odgovara županijskom sudu – mogao je suditi kao prvostupanjski ili u sporovima u kojima nije nadležan pomirbeni sud, odnosno kao drugostupanjski rješavao je žalbe protiv presuda pomirbenog prvostupanjskog suda. U spisima je nazivan „tribunale collegiale“, što bismo preveli kao kolegijalno okružno sudište. Sastojao se od predsjednika, potpredsjednika, osam sudaca, potom dva kancelista i nekoliko službenika, pisara, vratara i, naposljetku, dodajemo okružnog odvjetnika (po službenoj dužnosti).

Tablica 5. Prizivni sud u Zadru – stanje 1806.

Red. br.	Prezime (i ime)	Funkcija – zvanje
1.	VRAKJEN Paškval	prvi predsjednik
2.	GRISOGONO Nikola	predsjednik (potpredsjednik)
3.	MARINOVIĆ Markantonio	sudac
4.	SPALATIN Mihovil	sudac*
5.	MERSIO (MRŠIĆ) Vicko	sudac*

Red. br.	Prezime (i ime)	Funkcija – zvanje
6.	PAITONI Ivan Krstitelj	sudac*
7.	GALZIGNA Jerolim	sudac*
8.	OSTOJA Šimun	sudac*
9.	PELLEGRINI Josip	sudac*
10.	MACCHIEDO Ivan Krstitelj	sudac*
11.	JAKŠIĆ Vicko	državni odvjetnik
12.	STRATICO Grgur	tajnik
13.	ARVATINI Marko	pisar
14.	VLASTÓ Stjepan	pisar
15.	PERLINI	službenik
16.	MARONATI	podvornik
17.	FERRI	vratar

Izvor: DAZd, *Spisi računskog i financijskog ureda galo-italskog i galo-ilirskog od 1806.-1809.*, god. 1806., fol. 53. *Spisi Centralne blagajne, fiskalnih komora i blagajnica Dalmacije i Albanije 1797.-1813.*, sv. 7, god. 1807./08., 1807., list 121v-122v.

„Giudizio d' appellatione“ ili Prizivni sud, za francuske uprave bio je vrhovno kolegijalno sudište pokrajine Dalmacije, sa sjedištem u glavnom gradu Zadru. Nadležnost suda je kao kod prvostupanjskog i drugostupanjskog, ali i besprizivna – dok je u žalbenom postupku mogao djelovati i kao pomirbeni, ovisno o visini spora ili pisane suglasnosti stranaka. Ovaj se sud sastojao od predsjednika, njegovog zamjenika ili potpredsjednika suda i osam sudaca – uz posebnost da oni ne smiju biti s područja ovog suda, što znači da su se osim pravnog instituta nepristranosti favorizirali stranci. Pored njih, sud je imao dva kancelista, nekoliko službenika, generalnog (državnog) odvjetnika s pristavom (tajnikom) te poslužno osoblje.

Trgovački sud (*Tribunale di commercio*) u Zadru ulazi u posebno odjeljenje redovitog suda koji je nadležan u trgovačkim sporovima na kopnu i moru. Ovisno o težini pravnog predmeta i na kojem je sudu zaprimljen, sastojao se od sudaca po omjeru triju razina sudova, uz posredovanje trgovaca – u svim razinama morao je vladati neparan broj.

Zaključno, prikazali smo sudbeno ustrojstvo u Dalmaciji (1806.–1809.) čiji su sudovi imali sjedište u gradu Zadru. Formiranjem Ilirskih Pokrajina, došlo je do određenih preinaka glede sudbenih sjedišta, ali to smo istaknuli u uvodnom dijelu rada – ustobili smo uvjetovani arhivskom građom s obzirom na dostupnost u Državnom arhivu u Zadru, koju smo tablično prikazali.

Rad suda i sudaca (i državnih odvjetnika) vršio se „u ime kralja“, svi su bili plaćeni od države, nisu mogli preuzimati ni jednu izvansudsku službu, obuhvaćeni su kontrolom, kao što se nad njima moglo primjeniti izuzeće. Zanimljivo, provođenje krivičnog postupka padalo je na teret države.

Vojska

Među Spisima računskog i financijskog ureda (1806.–1813.) izdvojili smo opći pregled – skupine bivših mletačkih,²⁴ austrijskih časnika,²⁵ koji su u gradu Zadru dočekali novu vlast i francuske vojnike, dakako kao zadarski stanovnici i vojni umirovljenici. Posebno je interesantna povećća skupina upisnika (19), običnih vojnika, koji su u službu ušli iste godine (1750.) kao plaćenici. Iako naslovljen općim, ovaj je pregled bogat povijesno-demografskim podacima; osim rednog poimeničnog upisa saznajemo ime oca većini osoba, mjesto i godinu ulaska u službu, vjeroispovijest, njihovu starosnu dob, časnički čin u trenutku umirovljenja, kao i mjesto stanovanja. Zahvaljujući iskazanim podacima, njihovom raščlambom najzanimljivije nam se čini utvrditi migracijska kretanja s obzirom na mjesta potjecanja, a glede starosne dobi – najčešće motive umirovljenja.

Izvantablično, brojem spominjemo 27 umirovljenika, bivših isluženih časnika Mletačke Republike, tzv. jubilaraca,²⁶ koji su ostali u svojem činu / zvanju, i prema tadašnjem pravnom načelu sukcesivnosti primali su mirovinu u punom iznosu plaće. Jednako tako, na državnoj su plaći bili i vojni invalidi,²⁷ ukupno: 34 razna vojna čina.

Naposljetku, tablično donosimo prikaz osoba s vojnom i policijskom dužnošću koji su bili aktivni za vrijeme francuskog vladanja Dalmacijom.²⁸

Tablica 6. Pregled bivših mletačkih časnika u Zadru od 1806. do 1812.

Red. br.	Ime i prezime	Ime oca	Star. dob	Vjeroisp.	Mjesto rođenja	God. poč. sl.	Vojni čin	God. umir.	Mjesto stanov.
1.	Viktor Ghisi	Ivan Ante	66	katolik	Zadar	1753	bojnik	-	Zadar
2.	Jerolim Despin	Umberto	81	katolik	Famingo	1736	brigadni general	1788	Zadar
3.	Ivan Dražoje Jelić	Petar	57	katolik	Omiš	1763	pukovnik	1796	Zadar
4.	Aleksandar Cipreco	Antonio	81	katolik	Krf	1740	pukovnik	1795	Zadar
5.	Spiridon Ante Zulatti	-	-	katolik	-	-	pukovnik	-	Zadar
6.	Nikola Mattei	Jakov	60	katolik	Peloponez	1759	dopukovnik	1797	Zadar
7.	Alviž Medin	Andrija	65	katolik	Venecija	1759	pukovnik	1795	Zadar
8.	Mihovil Ante Gosetti	Josip	63	katolik	Verona	1753	dopukovnik	1797	Zadar

24 DAZd, *Spisi računskog i financijskog ureda 1806.-1813.*, (SRFU), sv. 10, god. 1806.-1812., br. 7, s. f.

25 Isto, sv. 10, br. 8, s. f.

26 DAZd, *Spisi računskog i financijskog ureda galo-italskog i galo-ilirskog od 1806.-1809.* (SRFUGI), god. 1806., fol. 67.

27 Isto, fol. 67r.

28 Isto, fol. 59.

Josip Celić : Pregled gospodarske strukture u gradu Zadru

Red. br.	Ime i prezime	Ime oca	Star. dob	Vjeroisp.	Mjesto rođenja	God. poč. sl.	Vojni čin	God. umir.	Mjesto stanov.
9.	Ivan Coda	Aleksandar	61	katolik	Verona	1749	satnik	1796	Zadar
10.	Jakov Ferro	Petar	64	katolik	Verona	1751	dopukovnik	1795	Zadar
11.	Josip Viteleski	Lovre	63	katolik	Kotor	1754	bojnik	1797	Zadar
12.	Ante Carrara	Frane	67	katolik	Zadar	1772	bojnik	1786	Zadar
13.	Vicko Guidi	Frane	46	katolik	Split	1775	satnik	1795	Zadar
14.	Ivan Berčić	Mihovil	46	katolik	Zadar	1772	bojnik	1793	Zadar
15.	Spiridon Monti	-	53	katolik	Krf	1771	satnik	1796	Zadar
16.	Jakov Župani	-	55	katolik	Zadar	1770	satnik	1795	Zadar
17.	Josip Costa	Ivan Krstitelj	70	katolik	Verona	1751	stanik	1751	Zadar
18.	Ivan Ante Župan	Frane	56	katolik	Zadar	1751	stanik	1791	Zadar
19.	Petar Alačević	Andrija	60	katolik	Makarska	1756	satnik	1786	Zadar
20.	Karlo Adelman	Petar	44	katolik	Verona	1778	satnik	1796	Zadar
21.	Frane Medin	Marko	61	katolik	Budva	1764	satnik	1796	Zadar
22.	Nikola Bečić	Ante	70	katolik	Budva	1750	satnik	1796	Zadar
23.	Mate Calegri	Ante	61	katolik	Cerigo	1764	satnik	1789	Zadar
24.	Karlo Alessandri	-	54	katolik	Zadar	1786	satnik	1791	Zadar
25.	Petar Molin	Frane	70	katolik	Krf	1754	satnik	1787	Zadar
26.	Ivan Krstitelj Petricioli	Valentin	53	katolik	Zadar	1771	satnik	1788	Zadar
27.	Andrija Costacchi	Ivan	57	katolik	Verona	1767	satnik	1795	Zadar
28.	Emanuel Gialinà	Petar	62	katolik	Zante	1759	satnik	1791	Zadar
29.	Ivan Borišević	-	77	katolik	Bergamo	1736	satnik	1780	Zadar
30.	Petar Stanišić	-	70	katolik	Adrija	1745	satnik	1774	Zadar
31.	Vicko Benvenuti	Anđelo	43	katolik	Krf	1775	satnik	1798	Zadar
32.	Jakov Vicko Duplančić	Jakov	52	katolik	Krf	1768	satnik	1788	Zadar

Red. br.	Ime i prezime	Ime oca	Star. dob	Vjeroisp.	Mjesto rođenja	God. poč. sl.	Vojni čin	God. umir.	Mjesto stanov.
33.	Ivan Vecchietti	Petar	53	katolik	Hvar	1770	satnik	1792	Zadar
34.	Petar Guidi	-	-	katolik	Levant	1768	satnik	-	Zadar
35.	Frane Zavoreo	-	-	katolik	Levant	1769	satnik	1777	Zadar
36.	Jerolim Signoretti	-	53	katolik	-	-	satnik	-	Zadar
37.	Petar Corponese	-	61	katolik	Krf	1759	kapetan poručnik	1772	Zadar
38.	Ivan Ante Vlatsó	-	50	katolik	Zadar	1760	natporučnik	1799	Zadar
39.	Nikola Bogešić	Ante	60	katolik	Makarska	1765	natporučnik	1796	Zadar
40.	Petar Corner	Vicko	52	katolik	Sveti Mauro	1780	natporučnik	1804	Zadar
41.	Jakov Vušković	Petar	50	katolik	otok Brač	1760	natporučnik	1799	Zadar
42.	Josip Felicinović	Ivan	61	katolik	Zadar	1760	natporučnik	-	Zadar
43.	Toma Lisičić	-	74	katolik	Split	1765	natporučnik	1799	Zadar
44.	Ivan Stjepan Alberti	Nikola	44	katolik	Pijemont	1775	natporučnik	-	Zadar
45.	Marko Doda	Ivan	41	katolik	Zadar	1780	poručnik	1796	Zadar
46.	Pavao Tironi	Srećko	49	katolik	Zadar	1777	poručnik	1783	Zadar
47.	Vicko Nardi	Marko	46	katolik	Vicenza	1773	poručnik	1793	Zadar
48.	Frane Mrkela	Jure	37	katolik	Vrlika	1785	poručnik	1796	Zadar
49.	Ivan Krstitelj Magnanini	Andrija	43	katolik	Zadar	1776	poručnik	1787	Zadar
50.	Petar Cassani	Ivan Krstitelj	63	katolik	Verona	1769	poručnik	1783	Zadar
51.	Ante Nassi	Bože	54	katolik	Zadar	1774	poručnik	1786	Zadar
52.	Todor Ilin	Ilija	75	pravoslavac	Boka	1743	poručnik	1796	Zadar
53.	Ivan Krstitelj Grilla	-	46	katolik	Krf	1772	poručnik	1790 1800*	Zadar
54.	Petar Locatelli	Lovre	40	katolik	Crema	1777	poručnik	1793	Zadar
55.	Vicko Pasini	Gajetan	60	katolik	Zadar	1763	poručnik	1783	Zadar

Josip Celić : Pregled gospodarske strukture u gradu Zadru

Red. br.	Ime i prezime	Ime oca	Star. dob	Vjeroisp.	Mjesto rođenja	God. poč. sl.	Vojni čin	God. umir.	Mjesto stanov.
56.	Petar Bonincontro	-	60	katolik	Zadar	-	poručnik	-	Split
57.	Konstantin Calegri	-	60	katolik	Zadar	-	poručnik	-	Herceg Novi
58.	Jakov Dibri	-	60	katolik	Zadar	-	poručnik	-	Split
59.	Luidi Rinaldi	Ivan Krstitelj	43	katolik	Verona	1779	poručnik	1793	Zadar
60.	Alviž Zola	-	53	katolik	Brescia	1775	poručnik	1787	Zadar
61.	Josip Bezzo	Aleksandar	45	katolik	Hvar	1791	poručnik	1806	Zadar
62.	Josip Vicko Gosetti	-	30	katolik	Knin	-	poručnik	1806	Zadar
63.	Stjepan Rogić	Gašpar	61	katolik	okolica Zadra	1763	potporučnik	1801	Zadar
64.	Petar Kaletić	-	45	katolik	okolica Zadra	1782	potporučnik	1796	Zadar
65.	Jure Borovac	Anastazije	70	katolik	Dalmacija	1754	potporučnik	1796	Zadar
66.	Lovre Sutić	Ante	46	katolik	Makarska	1782	potporučnik	1799	Zadar
67.	Jovan Jovičić	Đorđe	53	pravoslavac	Budva	1767	poručnik	1799	Zadar
68.	Andrija Crnica	-	35	katolik	Kotor	1785	potporučnik	1799	Zadar
69.	Ivan Vicko Balbi	Danijel	29	katolik	Venecija	1793	zastavnik	1793	Zadar
70.	Ivan Radman	Dominik	74	katolik	Poreč	1748	zastavnik	1778	Zadar
71.	Andrija Amerigotti	Josip	36	katolik	Kotor	1780	zastavnik	1789	Zadar
72.	Lovre Matošević	Juraj	44	katolik	okolica Zadra	1778	zastavnik	1796	Zadar
73.	Aleksandar Crnović	-	63	pravoslavac	Krf	1759	zastavnik	1797	Zadar
74.	Ante Duplančić	Jakov	27	katolik	Zadar	1783	zastavnik	1796	Zadar
75.	Petar Magnanini	Andrija	34	katolik	Zadar	1783	zastavnik	1793	Zadar
76.	Josip Lantana	-	42	katolik	Zadar	-	zastavnik	1806	Zadar
77.	Luidi Bassani	Gašpar	46	katolik	Verona	1785	poručnik	1807	Zadar
78.	Petar Mareloni	-	40	katolik	Brescia	1782	poručnik	1792	Zadar
79.	Ivan Semonić	-	70	katolik	Šibenik	-	narednik	1792	Zadar

Red. br.	Ime i prezime	Ime oca	Star. dob	Vjeroisp.	Mjesto rođenja	God. poč. sl.	Vojni čin	God. umir.	Mjesto stanov.
80.	Stjepan Leoni	Bernard	45	katolik	Zadar	1744	bojnik	1798	Nin
81.	Andrija Antonioli	Bernard	45	katolik	Zadar	1744	bojnik	1798	Budva
82.	Josip Verigo	Marin	77	katolik	Zadar	1735	satnik	1796	-
83.	Josip Arvatini	Ante	47	katolik	Zadar	1779	satnik	1798	-
84.	Frane Fosco	Bože	80	katolik	Zadar	1741	satnik	1799	-
85.	Ivan Questini	Vicko	75	katolik	Pag	1755	natporučnik	1799	Zadar
86.	Ivan Altei*	-	70	katolik	Zadar	1761	morn. kapelan	1788	Šibenik
87.	Juraj Costacchi	-	59	katolik	-	1761	vojni činovnik	1787	Zadar
88.	Jerolim Mazzorana	-	77	katolik	Zadar	1746	obalni peljar	1780	Zadar
89.	Mihovil Belić	-	82	katolik	Pašman	1748	zapovjed. feluka	1800	Zadar
90.	Josip Contini	Frane	56	katolik	Milano	1750	narednik	i.a.u.	Zadar
91.	Anđelo Curti	Bernardin	76	katolik	Crema	1750	narednik	i.a.u.	Zadar
92.	Ante Carceretti	Ivan	66	katolik	Verona	1750	narednik	i.a.u.	Zadar
93.	Ante Graber	Šime	64	katolik	Palmanova	1750	narednik	i.a.u.	Zadar
94.	Nikola Ipsić	Pavao	69	katolik	Novigrad zadarski	1750	narednik	i.a.u.	Zadar
95.	Mihovil Višić	Frane	47	katolik	Drniš	1750	narednik	ven. Senat	Zadar
96.	Frane Nardi	Mate	52	katolik	Verona	1750	kaplar	i.a.u.	Zadar
97.	Nikola Popović	Petar	50	katolik	Dalmacija	1750	kaplar	ven. Senat	Zadar
98.	Anđelo Praga	Ante	54	katolik	Venecija	1750	vojniki	i.a.u.	Zadar
99.	Ante Casotti	Vicko	43	katolik	Venecija	1750	vojniki	i.a.u.	Zadar
100.	Ante Calmesini	Dominik	70	katolik	Padova	1750	vojniki	i.a.u.	Zadar
101.	Josip Cattaneo	Frane	46	katolik	Zadar	1750	vojniki	ven. Senat	Zadar
102.	Ante Ravessani	Petar	66	katolik	Montana	1750	vojniki	i.a.u.	Zadar
103.	Ivan Štrbić	Šime	52	katolik	Dalmacija	1750	vojniki	ven. Senat	Zadar

Red. br.	Ime i prezime	Ime oca	Star. dob	Vjeroisp.	Mjesto rođenja	God. poč. sl.	Vojni čin	God. umir.	Mjesto stanov.
104.	Frane Buratti	Bartol	66	katolik	Venecija	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
105.	Šime Miličević	Šime	70	katolik	Zadar	1750	vojnika	I.a.u.	Zadar
106.	Ante Kurtović	Marko	68	katolik	Drniš	1750	vojnika	I.a.u.	Zadar
107.	Lovre Milanović	Ante	66	katolik	Split	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
108.	Stjepan Milasinović	Jakov	48	katolik	Trogir	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
109.	Todor Stojanović	Ivan	76	katolik	Dalmacija	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
110.	Andrija Minjošević	Ivan	57	katolik	Makarska	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
111.	Ivan Višić	Frane	50	katolik	Drniš	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
112.	Ante Odak	Ante	60	katolik	Trogir	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
113.	Dominik Savio	Anđelo	58	katolik	Zadar	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
114.	Bože Smokrović	Ante	70	katolik	Zadar	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
115.	Vicko Signoretti	Petar	40	katolik	Zadar	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar
116.	Ante Turčinović	-	70	katolik	Morlakija	1750	vojnika	ven. Senat	Zadar

Prema upisima mjesta rođenja zastupljena su gotovo sva područja, obalni i otočni krajevi, gradovi i naselja kojima je vladala Mletačka Republika, točnije gdje je imala vojnostrateški interes. Ipak, najveći broj časnika potječe iz grada Zadra, ukupno 33, dok je četvorici naznačeno „Ter.° di Zara“, što bi značilo da su potjecali iz naselja unutar Zadarskog distrikta – njima pripajamo dvojicu vojnih umirovljenika: jednog Pašmanca i Novigradanina. Za dvojicu časnika nije naznačeno mjesto rođenja, ali sudeći po prepoznatljivosti prezimenskog oblika, zaključujemo da su Zadrani. Svi su prestankom službe ostali živjeti u Zadru.

Izvan zadarskog područja najzastupljeniji su bili časnici podrijetlom iz Mletačke Albanije, tj. bokokotorskog zaljeva s pripadajućim gradovima: Kotor (4), Budva (3), potom sjeverozapadno prema Zadru: četiri Makaranina, tri Splitsanina, i četiri neodređena upisa osoba: „Dalmato“. Dva časnika, vojna umirovljenika nastanjena u Zadru, potjecali su iz Trogira, ostala dvojica s otoka Hvara. Pojedinačno su zabilježeni: Omišanin, Bračanin (ne navodi se naselje), Šibenčanin, Pažanin, te jedan časnik iz Poreča u Istri. Nekoliko je pojedinačnih upisa iz kopnenog dijela mletačke Dalmacije: Drniš (3), Knin, Vrlika – te jedna neprecizna oznaka mjesta rođenja s „Morlakija“.

Nadalje, prema brojčanoj zastupljenosti, s obzirom na mjesta podrijetla, naviše je doseljenika iz krajeva i gradova mletačke Terraferme; Verona (11), Venecija (5), dva iz Creme i Brescie, dok na temelju pojedinačnih bilješki navodimo gradove: Adria, Vicenza, Bergamo, Padova, Mantova, Palmanova, Milano, Famingo, Pijemont.

S Jonskog otočja, s Krfa je sedam časnika, umirovljenih i nastanjenih u Zadru, kao i pojedinaca rođenih na Zakintu (Zante), Peloponezu (*Romania*), Sv. Mauri i Cerigu.

Prema upisima možemo zaključiti kako su iskazani časnici u veći slučajeva bili iz vojničkih obitelji, jer im se u istom izvoru pored očeva imena bilježi vojni čin. Dakle, nastavila se obiteljska tradicija, ne samo iz ljubavi prema „Prejasnoj Republici“, već i određenog materijalnog interesa, tj. diobi plijena koju je svakako odobravala i stimulirala središnja vlast – također interesno. Osim tri upisana časnika pravoslavca (Budva, Krfa – slavenskih prezimena), ostali su bili katoličke vjeroispovijesti.

Iz stupca koji bilježi mjesto stanovanja razvidno je da gotovo svi ostaju živjeti u Zadru i nakon smjena vlasti, od prve Austrije do francuske kada je načinjena lista vojnih umirovljenika. Važno je istaknuti kako Francuzi nisu imali povjerenje u kadrove drugih vojski, makar mnogi iz popisa nisu bili visoke starosne dobi, tj. mogli su poslužiti znanjem i iskustvom. Jednako tako zanimljivo je primijetiti da su se časnici umirovljavali pred stupanje svake nove vlasti nad Dalmacijom. Iz Zadra se odselilo svega šest umirovljenih časnika (u Nin, Split i Herceg Novi), dok za petoricu izvor ne bilježi ikakav podatak – no, bili su na platnoj listi jer Francuzi nisu dirali stečena prava.

Vojne i policijske snage početkom francuske uprave

Među istim računovodstveno-financijskim spisima pronašli smo evidenciju naslovljenu „Forza armata Provinciale f(acente) f(unzione) di gendarmeria in campagne“,²⁹ odnosno popis prezimena, djelatnih časnika, vojnih i policijskih, koji su, očito, zadobili povjerenje Francuza od početka njihove vladavine. Njihova imena donosimo u tabličnom pregledu.

Tablica 7. Pregled djelatnih časnika i policijaca za vrijeme francuske uprave u Zadru 1806.

Red. br.	Prezime (i ime)	Vojni čin, dužnost	Područje: zadarski okrug
1.	GUIDI ADELMAN	satnik	prvi okrug (kopno)*
2.	BORTOLAZZI	bojnik	*
3.	COSTELLI	pobočnik prve klase	*
4.	SMILJANIĆ	šef odsjeka	*
5.	BORTOLAZZI	pobočnik druge klase	*
6.	BAŠIĆ	šef odsjeka	*
7.	TIPALDI	pobočnik druge klase	*
8.	KALETIĆ	pobočnik druge klase	*
9.	MITROVIĆ	šef odsjeka	*

29 DAZd, SFUGI od 1806.-1809., god. 1806., fol. 59.

10.	ADOBATTI	pobočnik druge klase	*
11.	DIBRI	pobočnik druge klase	*
12.	GRISOGONO	šef odsjeka	*
13.	SEMONIĆ	šef odsjeka	*
14.	GRGURIĆ	pobočnik druge klase	*
15.	Pet harambaša*	harambaše*	*
16.	Pet narednika*	narednici*	*
17.	Pet kadeta*	kadeti*	*
18.	Dvjestodeset policajaca*	policajci*	*
19.	CORPONESE	bojnik	zadarski otoci*
20.	LANTANA	pobočnik druge klase	*
21.	CORPONESE	pobočnik druge klase	*
22.	Jedan harambaša*	harambaša*	*
23.	Jedan kadet*	kadet*	*
24.	Četrdeset policajaca*	policajci*	*

Sukladno teritorijalno-distriktualnoj podjeli, francuska je vlast istim načelom izvršila razdiobu vojno-policijske nadležnosti. Zadarski je okrug bio prvi, a stvoren je od kopnenog i dijela pripadajućeg mu otočja.

Nama se čini zanimljivim ponuditi odgovore na neka pitanja; tko su bili ti dužnosnici, iz kojih obitelji dolaze, odnosno koju su najvišu vojno-policijsku dužnost obnašali. Razvidno je kako su oni uglavnom starosjeditelji slavenskog podrijetla ili stranci već udomaćeni u gradu Zadru, vjerojatno bliskih „valu“ novih ideja. Ovi posljednji potjecali su iz boljestojećih građanskih obitelji, ali su im francuske vlasti povjerile niže časničke i policijske dužnosti – najviši satnički čin (na kopnu) ili vojnik za zadarske otoke. Uočavamo relativno umjeren broj policajaca unovačenih iz domaćeg puka, s obzirom na broj stanovnika Zadarskog distrikta. Ipak, francuska se vlast oslonila na svoju vojnu silu i ljudstvu. Potrebno je istaknuti kako je u Dalmaciji vladao otpor novačenju, nametima za njezinu vojsku – pa je dolazilo do prebjega na turski (bosanski) i austrijski (hrvatski) teritorij, što su dvije sile znale iskoristiti protiv Francuza. U građdom bogatom Državnom arhivu u Zadru pronašli smo popis muških, unovačenih (mobiliziranih) osoba po zadarskim gradskim četvrtima.³⁰ Popisane osobe stanovale su u zadarskim četvrtima; Sv. Dominik (30), Sv. Frane (60) i Sv. Krševan (42), po zadarskim crkvama. Raščlambom popisa zapazili smo kako je vlast novačila muške osobe mlađe životne dobi, obrtnike, očito prema potrebama za vojsku. Kod iskazivanja broja stanovnika grada trebamo voditi računa da su iste osobe obuhvaćene popisom obrtnika, koji obrađujemo u nastavku rada. Ukupno, popis unovačenih zabilježio je 132 Zadrana.

30 DAZd, SGP, god. 1806., tit. 16, filza III, r. 8, Comissioni di leva; Šime Peričić, „Snabdijevanje Dalmatinaca u Napoleonovoj ratnoj mornarici (1806.-1813.)“, *Pomorski zbornik*, knj. 5, Zadar, 1967., 569 i d.

Međutim, neki su Dalmatinci iz uglednih i starih obitelji obnašali, pored civilnih i odgovorne vojne dužnosti, pa su zbog iskazane vjernosti i savjesnog obavljanja službe dobivali najveća odlikovanja od francuskih vlasti, kao što su Legija časti³¹ i Željezna kruna³². S obzirom na teritorijalni obuhvat rada, ističemo samo one odlikovane pojedince iz Zadarskog distrikta; Andrea (Andrija) Borelli kojem je Napoleon dodijelio naslov viteza Legije časti 1810.,³³ a po osnutku Ilirskih pokrajina postao je zadarski načelnik. Potom, istim je redom Legije časti odlikovan Rabljanin Mihovil Spalatin,³⁴ dok su Ivan Krstitelj Stratico,³⁵ Šimun Stratico,³⁶ Josip Begna³⁷ i zadarski nadbiskup Josip Grgur Scotti³⁸ odlikovani redom Željezne krunice.

Zaključivši s osobama civilnog i vojničkog društvenog sloja, ista je blagajna skrabila i o udovicama preminulih bivših časnika / udovicama ratnih stradalnika. Tako je mjesečnu naknadu dobivalo 149 osoba, poimeničnih upisa.³⁹ Udovice su označene kraticom „R“ (relictas); ponegdje s imenom djeteta ili njihovim nabranjanjem, majka i kćer, samo sestre, a ponegdje i činom pokojnika. Na kraju iskaza bilježe se muškarci, bivše vojne osobe, dok je nekima upisano *civile* (građanski), dakle osobe izvan ikakvih vojnih dužnosti. Da bi pojedinci iz te kategorije pripomognutih potvrdili bračni status i ostvarili materijalno pravo, morali su priložiti izvadak iz knjiga mrtvih, pa ovom broju pridodajemo popis od 21 osobe.⁴⁰

Razvidno je kako je stanovništvo grada Zadra bilo iscrpljeno od ratova, oštećeno gospodarskog zastojem, time neimaštinom pa je trebalo razne oblike pripomoći. Isti izvor bilježi 19 osoba koji su trebali i dobili novčanu pomoć – uglavnom žene, udovice s djecom. Drugi su primali pomoć u baškotima, ukupno 39 osoba.⁴¹ Na temelju podatka iz drugog izvora povećala je evidencija osoba od novčane pomoći (83), kao i pripomoći u mjesečnom udjelu baškota, 100 upisnika.⁴² Prema prezimenima većina su iz Zadra, ostali su iz, tada, bliže okolice grada.

31 Legija časti ustanovljena je zakonom od 19. svibnja 1802. Tim su redom za iskazane zasluge odlikovani brojni znanstvenici, činovnici, skladatelji i vojnici, zaslužni Dalmatinci.

32 Nakon krunidbe u Milanu, Napoleon je utemeljio red Željezne krunice Italskog Kraljevstva u lipnju 1805. Red se podjeljivao u jedinstvenoj kategoriji.

33 DAZd, *Heraldički spisi vlade* (HSV), VIII/7, (1816.), N. 142, ad. 7529/2232, Verzeichniss..., br. 6.

34 Isto, br. 4.

35 G. C. BASCAPÉ – M. DEL PIAZZO, *Insegne e simboli araldica pubblica e private medievale e moderna*, Ministero per i beni culturali e ambientali, Pubblicazioni degli Archivi di Stato, Roma, 1983., 927.

36 Isto, 927.

37 Isto, 927.

38 Isto, 930.

39 DAZd, SRFU od 1806.-1813., sv. 10, god. 1806.-1812., br. 1, al 404.

40 DAZd, SRFU od 1806.-1813., sv. 10, god. 1806.-1812., br. 3, s. f.

41 DAZd, SRFU od 1806.-1813., sv. 10, god. 1806.-1812., br. 1, al 67v.

42 DAZd, SRFU od 1806.-1813., sv. 32, god. 1807., Stanje, podatci iz pokrajinskog budeta Dalmacije za 1807. godinu, br. 876/1806.

Pored raznovrsne skupine potrebitih, na platnoj listi nalazili su se umirovljenici – pripadnici duhovnog staleža. Ukupno je zabilježeno 29 poimeničnih osoba, od svećenika, redovnika do redovnica.⁴³

Nahodište

Nahodište je ustanova za smještaj i brigu nad nezakonitom, i djecom bez roditelja, a u gradu Zadru ova je skrb poznata već od 15. stoljeća. Uzdržavalo se iz gradske blagajne sve do 1827. kada je, na temelju Pravilnika o bolnicama u Dalmaciji, preseljeno u civilnu bolnicu u sklop rodilišta.⁴⁴ Sirota su djeca u nahodištu ostajala kraće vrijeme, a potom bi na „dojidbu“ završavali u domove privatnih obitelji, najčešće siromašnih – jer se ta usluga plaćala. Za naše statističke i poimenične podatke teško se odlučiti, a još teže utvrditi njihov stvaran broj, s obzirom na velik mortalitet tog uzrasta, kao i odlazak na udomljavanje, najčešće u seoske, kako kopnene tako i otočne zadarske okolice. S obzirom na prezimena dodijeljena u nahodištu, zaključujemo da su tim sredinama uglavnom adoptirali, jer strana, a neka i neobična prezimena tih pojedinaca danas nose i tako bilježe njihovi potomci. Za ilustraciju navodimo samo neke primjere; Anđulini, Ajardi, Cintarelo, Ferari, Herman, Praga, Sempreviso, Kaštel Franko, Montebelo, Napoli, Malta, Teranova, Fioravanti, Incognito, Meksiko, Paragvaj i druga.

Među Spisima računskog i financijskog ureda (1806.–1813.) zabilježena su 143 imena⁴⁵ udomiteljica, točnije „dojiteljica“ nahodčadi koje su, pored humanosti, a uslijed vlastitog siromaštva, bile motivirane i financijskom naknadom. Ovu poveću skupinu upisnika, također, teško i nezahvalno je pribrojiti stanovništvu grada, jer im u izvoru ne piše podrijetlo, već samo novčani prihod. Ipak, zahvaljujući zadarskom liječniku Romanu Jeliću, dobrom poznavatelju zadarske povijesti zdravstva i medicinske palijativne skrbi, priklonili smo se njegovom arhivskom istraživanju o prebivalištima udomitelja – prema njihovim prezimenima. Arhivski izvor od 25. svibnja 1807. bilježi da je nahodište imalo prioru (starješicu) Mandalenu Pangrazzi, te voditelja nahodišnog ekonomata Josipa Bortolletija.⁴⁶

Pregled gospodarske strukture u Zadru po službenim evidencijama (1806.–1814.)

Gospodarska slika grada Zadra u razdoblju francuske uprave zrcalila je sveukupne probleme jednog nemirnog doba. Slaba, gotovo nikakva dvosmjerna usmjerenost grada prema svojoj kopnenoj i otočnoj okolici, i obratno, utjecala je na zamiranje primarne

43 DAZd, SRFU od 1806.-1813., sv. 10, god. 1806.-1812., br. 7, s. f.

44 Roman Jelić, *Zdravstvo u Zadru i njegovu području*, Zadar, 1978., 23-24.

45 DAZd, SRFU od 1806.-1813., god. 1807, sv. 15, br. 1095. Popis od 25. svibnja 1807.

46 Isto.

proizvodnje (zemljoradnje, stočarstva, ribolova) kojim se bavilo zaleđe, odnosno stanovnici zadarskih otoka, jednako tako prerađivačke djelatnosti kućne / obrtničke radnosti – ostavši time izolirani od svog gradskog, upravnog i gospodarskog središta.

Kako su gradski obrti, proizvođačka, ugostiteljska i trgovačka djelatnost izgledali tijekom nekoliko godina francuske vladavine, poslužiti će nam policijske poimenične evidencije, nastale 1810. u Zadru.⁴⁷ Da bismo imali što zorniju sliku navedenih djelatnosti, načinit ćemo podjelu na njihove vrste, samo ih brojčano iskazati⁴⁸ i pridodati dosadašnjim podatcima – u cilju, kako gospodarske strukture grada tako i približno točnog broja njegovih stanovnika.

Prva podjela odnosi se na obrtnike u prerađivačkoj – proizvođačkoj – manufakturnoj djelatnosti. U prvom desetljeću 19. stoljeća u gradu Zadru bilježimo različitu paletu specijaliziranih obrta namjenjenih stanovnicima grada. Njihova nazočnost dodatna je potvrda o postojanju bratovština u Zadru, koje su upravo Francuzi ukinuli, kao i po drugim dalmatinskim gradovima.

Unutar prerađivačke proizvodne djelatnosti policijska evidencija⁴⁹ zabilježila je sljedeće vrste obrtnika: postolari (26), krojači (17), pekari (12), kovači (8), zlatari (8), klobučari (4), papučari (4), kandelari (lojeničari, 2), krznari (2), kožari (3), opančari (1) tapetari (1) i proizvođači štramaca (ležaja, madraca 1). Oni su se bavili izradom, odnosno proizvodnjom gotovih predmeta. Iskazani brojevi pokazuju raznolikost obrta, odnosno koje su to bile potrebe stanovništva grada Zadra. Na usluzi, najtraženiji su bili izrađivači obuće; od postolara (fina izrada za građane), preko papučara (obuća za puk) do jednog opančara, koji je, očito, svoje tržište imao u okolnim selima. Građansko obilježje Zadru pridodaju krojači, zamjetan broj zlatara, kao i klobučari. Osim pekara (dnevne prehrambene potrebe), začuđuje priličan broj kovača. S obzirom na naglašeni urbanitet, moguće da su i oni uvećani za potrebe stacionirane francuske vojske. Drugi se obrti javljaju pojedinačno, a vjerojatno su u tom broju bili potrebni i dostatni.

Pored svrstanih naznačenih obrta, u gradu su djelovali i drugi: zidari (13), mesari (10), brijači (8), stolari (8), oružari (puškari, 4), bojari (pituri, 3), bikari (3), mjedarnici (3), građevinski radnici (3), samouki majstori (meštari, 2), brusaci (2), kositari (krpači lonaca, 2), drvosječe (2), vrtlari (2), ramari (1), urari (1), nabavljači (1), mešetari (1), kalafati (1), kamenoresci (1), draguljari (1), ostaklivači (1), glasonoš (1) – ali i ljudi sa zvanjem: liječnici (1), ljekarnici (1), ranarnici (1). U skupini naznačenih obrta najtraženiji su bili zidari, zanimljivo, uz njih samouki majstori, građevinski radnici i bojari (pituri), odnosno ljudi vezani za izgradnju i uređenje objekata. Za ogrijev stanovništva brinula su se dvojica drvosječa ili su samo bili posrednici u dostavi. Ostali su obrti zastupljeni prema očitim potrebama stanovništva, uglavnom uslužne namjene. Na temelju prikazane evidencije zapazili smo pojedince sa zvanjem, čiji upis začuđuje. Vjerojatno su

47 DAZd, SFV, *Spisi generalnog komesarijata policije* (SGP), god. 1810., svež. 2, fasc. IX, br. 424.

48 Isto. Brojčano ih iskazujemo jer se njima bilježi samo kućni broj, ime i prezime, a za analizu nama najvažnije, njihovo zanimanje.

49 Isto. *Eleco degli artisti, mercanti, negozianti et di questa Città nell' anno 1810.*

navedeni bili privatnici i tako prikazani kao obrtnici, jer poznato je djelovanje zadarske Civilne i Vojne bolnice, upravo za francuske vlasti, pa tako i djelovanje većeg broja zdravstvenih radnika i medicinskog osoblja.

Iako je teško razlučiti gdje prestaje manufakturni, a započinje industrijski način proizvodnje, slobodni smo uvidjeti kako moderan način takve prerade u Zadru nije razvijen, osim ako ne izdvojimo proizvođače i destilatere likera, posebice čuvenog i nadaleko znanog zadarskog pića maraskina. Njegovi pokretači Frane Drioli i nasljednici⁵⁰ mudro su uočili konjukturu likera na europskom tržištu pa su k n jemu usmjerili povećanu proizvodnju, sve do vladarskih stolova. Međutim, pored Driolijevih, popis čijim se brojevanim podacima koristimo, zabilježio je i druge proizvođače likera (12), koji su nekoć bili njihovi radnici, vjerojatno sitne zakupce višnji maraške, a znali su primijeniti znanu im Driolijevu tehniku prerade. Nakon Francuza ističe se Josip Sabalić, a u trećem desetljeću 19. stoljeća poznata obitelji Luxardo.⁵¹ Ovoj grani pribrajamo 30 proizvođača ulja,⁵² ali ne i zadarskom gradskom stanovništvu, jer isti nose prezimena zadarske okolice.

Usto, ovoj skupini pribrajamo grafički obrt – tiskarstvo, potrebi novog doba koji je plodno djelovao za francuske uprave; objelodanjeno je stotinjak naslova, posebice dvojezični „Il Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin“ 12. svibnja 1806. u tiskari Ante Luidija Battare.⁵³

Drugu podjelu odredili smo prema oblicima trgovačke djelatnosti. Policijski zapis⁵⁴ bilježi ih kao: trgovce (*mercanti*, 31), prodavače-dućandžije (*negozianti*, 50), prodavače živežnih namirnica (*venditori de comestibili*, 104) i prodavače likera (*negozianti di liquori*, 4). Prema ovim podacima zaključujemo da je gradska trgovina u prvom redu bila usmjerena na snabdijevanje pučanstva i u njemu stacionirane vojske. Prednjače prodavači živežnih namirnica koje su namicali iz zadarske okolice, plodnih Ravnih kotara. Potom slijede prodavači-dućandžije ili trgovci mješovitom robom i, naposljetku, trgovci koji su bili usmjereni na određenu sezonsku kulturu. S prodavačima likera, ukupno je 189 trgovaca različite ponude – što je više nego dostatan broj za grad, čiji je opseg iznosio jedva dva kilometra, stoga možemo zaključiti da se ponuda odnosila i na vojsku smještenu u gradu. Za francuske vlasti, ovašnja je trgovina ometana otežanom trgovinskom komunikacijom izvan pokrajine, austrijskom opsadom na kopnu i engleskom blokadom na moru, pa je stoga Obrovac⁵⁵ preuzeo ulogu središta za izmjenu

50 Antonio TEJA, *La fabbrica di maraschino Francesco Drioli all'epoca del suo fondatore (1759-1808)*, 22.

51 Šime Peričić, *Razvitak gospodarstva Zadra i okolice u prošlosti*, izd. HAZU, knj. 13, Zagreb-Zadar, 1999., 164.

52 DAZd, SFV, SGP, god. 1810., svež. 2, fasc. IX, br. 424.

53 Pavao Galić, *Povijest zadarskih tiskara*, Zagreb, 1979., 26-32.

54 V. bilj. 49. Elenco de fabricatori de liquori, caffetieri, bigliardieri, e venditori de comestibili nell'anno 1810.

55 Peričić, *Razvitak gospodarstva Zadra*, 187.

dobara, a cijene su bile niže nego u Zadru. Pored toga, trgovinu u gradu je ometalo različito novca i mjera, što je nesumnjivo utjecalo na njezin intezitet.

Potom slijedi treća razina, odnosno uslužna i ugostiteljska djelatnost. U prvom desetljeću 19. stoljeća uvelike se množio broj ovih djelatnosti, što ćemo najbolje vidjeti kako je grad Zadar s takvom ponudom izgledao 1810.⁵⁶ Popisane osobe svrstane su prema sljedećim razinama: *locandieri* (vlasnici svratišta, 8), *bettolinieri* (birtijaši, 62), *osti* (krčmari, 61), *caffetieri* (kavanari, 23), *trattori* (gostioničari, 7), *bigliardieri* (biljarnica / kugličanje, 2) i *dolzinari* (3), odnosno oni koji su goste primali „na pansion“ uz korištenje stana, konzumaciju hrane i pića. Tako prilično velik broj prostora za druženje, zabavu, razgovor i piće za francuske uprave mogao je imati i drugačije značenje; velika vojna koncentracija, želja vlasnika za brzom zaradom, a za puk: vjerojatno nedostatak posla, traćenje svakodnevnice u poroku pijanstva.

Na samom kraju, makar pripadaju primarnoj grani, popis je zabilježio 9 ribara (*pescatore*) koji su očito bili zakupci ili sitni gradski ribolovci najdalje unutar Zadarskog kanala. Pravi ribari bili su „boduli“, ljudi sa zadarskih otoka koji su ribu donosili u grad. Valja napomenuti da je francuska vlast 1808. proglasila slobodu ribarenja, ukinula daće na uvoz ribe – osim one koja je u grad pristizala s njegovog otočja.⁵⁷ Jasno je da je time poticala ribare drugih „svojih“ krajeva, a na štetu ribara lokalne sredine.

Interesantno, u policijskom iskazu nisu zabilježeni brodovlasnici, kao ni Zadrani koji su se bavili i živjeli od pomorstva, iako je za trajanja francuske vlasti provedena evidencija brodova,⁵⁸ na koje su računali. Značenje zadarske luke bilo je prvorazredno u vojnom i civilnom pogledu – usto grad je bio sjedištem zapovjedništva ratne mornarice. Napoleonovu želju za strateškom premoći na Jadranu priječili su pomorskim blokadama Englezi i Rusi, što je oživjelo gusarstvo – na štetu svih dalmatinskih brodara jer su plijenjeni kao francuski brodovi. Unatoč tome pomorski se promet, iako smanjen, ipak održavao; osiguravao je prehranu vojske i snabdijevanje grada.⁵⁹

Među Spisima generalnog komesarijata policija je posebno izdvojila nosače (*fachini*), razdijelivši ih u tri skupine, od kojih je svaka imala šefa, nadzornika, također nosača. Skupine su brojile; prva 20, druga 19 i treća 18 osoba – ukupno 57 ljudi. Ne treba čuditi da ih je policija evidentirala, iz razloga što su gotovo svi bili došljaci, kako iz domaćih tako i stranih krajeva – stoga smo ih izdvojili zbog analize migracijskih kretanja k Zadru. Od njih najbrojniji su bili domaći ljudi, koji su potjecali iz naselja i gradova uzduž cijele pokrajine Dalmacije, ukupno 30, poglavito sa zadarskih otoka Pašmana (Pašman, Zaglav, Kukljica) i Ugljana (Ugljan, Preko) ili bližih naselja: Seline, Novigrad, Zemunik, Sukošan, Biograd, Vrgada i Sutomiščica (Ugljan). Južno

56 DAZd, SFV, SGP, god. 1810., svež. 2, fasc. IX, br. 424. Elenco dé locandieri, bettolinieri, osti, trattori, e dolzinari.

57 Peričić, *Razvitak gospodarstva Zadra*, 156.

58 DAZd, *Marina*, tit. XV, god. 1806., fil. unica; Vjekoslav Maštrović, *Brodarstvo Dalmacije u doba francuske vladavine (1806.-1814.)*, Zadar 1978, 63 i d.

59 Vjekoslav Maštrović, „Pomorstvo Zadra u XIX. stoljeću (od 1797. do 1920. god.)“, *Pomorstvo grada Zadra*, JAZU, Zagreb 1963, 68, 70.

od grada Zadra došljaci „fakini“ potjecali su iz Tribunja, Skradina, Šibenika, Trogira, otoka Brača i Hvara, najjužnije dvojica nosača iz Kotora, a najsjevernije jedan Istranin. Posao nosača u Zadru je našlo i 19 došljaka podrijetlom iz sjevernih talijanskih krajeva, naselja i gradova; Udine (3), Verona (3), Bergamo (2), Padova (2), te pojedinci iz Fužina, Venecije, Monfalconea, Trevisa, Vicenze, Genove i pokrajine Cadore.

Sukladno svojoj nadležnosti, policija je zabilježila i marginalne društvene skupine: svodnice (*femme publique*), žene lakog morala i lošeg glasa. Dvije su evidencije čiju ćemo brojčanost svrstati u nestalno gradsko stanovništvo. U prvoj su 33 „dame“ šifrirane brojem i nazvane zvučnim „umjetničkim“ imenima.⁶⁰ Osim tadašnje policije nismo sigurni jesu li se baš tako nazivale. Druga je evidencija bogatija podacima – kroz nekoliko kolona doznajemo gradsku četvrt, kućni broj, ime i prezime osobe, starosnu dob, mjesto podrijetla, status i koje su popisivačeve opaske.⁶¹ Nije nam namjera iskazivati imena 36 osoba, ali ostaje zanimljivo uvidjeti njihovu starosnu dob, odakle potječu i kakav ih je životni status prinudio na bavljenje „starim zanatom“. Osim jednoj Zadranki i Splićanki, drugima nije upisano odakle potječu, no, policiji je to zasigurno bilo poznato. Najstarija osoba imala je 50, a najmlađa 18 godina starosti, dok je prosječna starosna dob u ovom iskazu bila oko 30 godina. Pomnom raščlambom mogli smo uvidjeti da je u ovoj skupini bilo: 6 udanih žena (*maritata*), 3 udovice (*vedova*), 2 sirotice (*povera*) i 21 neudana (*nubile*) žena. Osim možda drugih motiva, u većini navedenih slučajeva možemo zaključiti da ih je bijeda i neimaština dovela u pokrajinski glavni grad (do 1809.) i distriktualno središte napučeno stranom vojskom.

U zaključku možemo istaknuti da je grad Zadar za francuske uprave u Dalmaciji bio političko, upravno, vojno, crkveno i gospodarsko središte i sjedište istoimenog distrikta. Na temelju prikazanih službi / dužnosti i različitih zanimanja po gospodarskim granama, na neki način, dobili smo i određeni broj stanovnika grada Zadra – jer službeni popis žitelja Grada nije pronađen do sada ili uopće nije sačuvan. No, u predmetu istraživanja prvenstveno je bila namjera iskazati gospodarsku strukturu Grada, kako i na koji način se ona mogla odraziti na dinamiku ukupnog društvenoga života. Za te podatke korišteni su raznovrsni arhivski fondovi i izvori, a pokazatelje smo tablično prikazali. Možemo ustvrditi da su u Zadru bile zastupljene sve one djelatnosti koje su odražavale gradske potrebe, tj. potrebe njegovih stanovnika.

U gospodarskom pogledu uloga Zadra bila je središnja i monopolistička. Grad je od davnina (16. st.) ishodio povlasticu za prijevoz tereta, dok je ribarstvo i pomorstvo (brodarstvo) bilo temelj zadarskog gospodarstva kada je sudjelovalo u europskoj,

60 DAZd, SFV, SGP, god. 1810., svež. 2, fasc. IX, br. 380.

61 DAZd, SFV, SGP, god. 1810., svež. 2, fasc. IX, br. 383.

međunarodnoj trgovini. Međutim, za francuske vlasti u nemirnoj napoleonskoj epohi, Grad i njegov distrikt trpjeli su posljedice pomorske blokade. U vojnom pogledu, grad Zadar je bio vojno-administrativno sjedište kopnenih i mornaričkih zapovjedništava. Tu su ponikle ili se u Zadar prestankom službe vratile, uglavnom, mnoge skupine bivših mletačkih, austrijskih časnika i običnih vojnika plaćenika, kao i vojno-djelatne osobe u službi „Francuza“.

Naposljetku zaključujemo da je grad Zadar tijekom svoje povijesti za velik dio Dalmacije bio mnogostruko središte i sjedište – pa je imao i sve uvjete da se razvije u republiku, poput Dubrovnika – no, u tome ga je spriječila blizina, a nadalje pritisak Venecije – dok se pod idućim vlastima i upravama nalazio u središtu svih interesa kao glavni grad itekako važne pokrajine, u njihovim raznim planovima i teritorijalnim strategijama.

SUMMARY

An Overview of Economic Structure of the City of Zadar According to Official Records from 1806 to 1814

The paper focuses on the economic structure of the city of Zadar during the French administration. The author used various official records stored in the State Archives in Zadar to get a close estimate of the subject explored.

The register of people or associations in Zadar who receive a state salary provided the authors with the information about the organization of the social structure. This included everyone from the central government, officials at regional, district and city level, as well as their employees, to the citizens of a lower social status, who needed financial aid from the central government. The analysis of the data proved the migrations within all the groups, especially regarding military and police service, to be an interesting topic. The authors classified trade sectors in three levels: primary, secondary – processing, producing, and manufacturing trades – and tertiary – service industry. Especially interesting were several police remarks of the so called marginalized social groups which had, without a doubt, left their mark on the sociocultural aspect of Zadar. The data gathered in this research can add to a better understanding of the day-to-day life of the most important city of Dalmacia.

Keywords: Zadar, 1806–1814, economic structure, official duty, profession / branches, registers / records, historic demography